

ПОНЯТТЯ «ІННОВАЦІЯ» : СУЧАСНІ ПАРАДИГМИ ТЛУМАЧЕННЯ

Не дивлячись на те, що від часів введення в науковий обіг поняття “інновація” минуло декілька десятиліть, до цього часу не існує загальноприйнятої думки про його зміст та обсяг. В науковій літературі вони відзначаються істотною різноманітністю. Залишається типовим ототожнення понять “новація”, “нововведення”, “інновація”. І це має своє пояснення через існування щільного зв’язку між цими поняттями. Досить рельєфно він простежується вже з тлумачних словників. Етимологічно “новація” походить від лат. *povatio* – оновлення, зміна від *povo* – оновлюю, а нововведення розглядається власне як її дефініція [1, с. 468]. У свою чергу, згідно з економічним словником-довідником “нововведення” є синонімом “інновацій”, як втілення нових форм організації праці й управління, що охоплює не тільки окреме підприємство, але і їх сукупність, галузь [2, с. 145].

Подібне розкриття поняття “інновація” об’єктивно зумовлене складністю цього явища. І повне уявлення про нього, на нашу думку, можливе лише за умови використання різних рівнів глибини його розкриття. Саме такий методологічний підхід набуває особливої актуальності сьогодні, ураховуючи значення інноваційного розвитку для трансформацій суспільного життя, в тому числі права та економіки. Звужене розуміння складових моделі такого розвитку уже на початковій стадії її побудови закладає основи подальшої неефективності.

На глибинному рівні, зокрема з погляду дослідження процесів еволюції, інновації визначають як процес переходу системи з одного якісного стану до іншого через нестабільність та самоорганізацію [3, с. 49]. Стверджується, що набуття системою здатності до еволюції в напрямі її покращання відбувається, коли випадково виникає нова сприятлива можливість. Тоді еволюція робить крок уперед. Подібні можливості називають інноваціями.

Інновації, на думку соціолога Х. Барнетта, – це “нові думки, способи поведінки, або предмети, що якісно відрізняються від попередніх форм” [4, с. 21]. Із цим визначенням корелює і поняття “інновація”, запропоноване академіком РАН Ю. Яковцем: це використання досягнень людського розуму для підвищення ефективності діяльності в тій чи іншій сфері. При цьому обґрунтовано стверджується, що перелік можливих інновацій та сфер їх використання невичерпний – як невичерпні винахідництво людського розуму і різноманітність сфер діяльності, багатогранності інтересів людини [5, с. 4]. У цьому визначенні вміщується вся гамма ознак і властивостей, які на нашу думку, органічно притаманні інноваціям як суспільному явищу.

По-перше, те, що інновації – це процес створення позитивних альтернативних можливостей розвитку будь-якої відкритої системи (правової, економічної, соціальної, біологічної, антропологічної тощо). Випадковість генерації можливостей, напрямів розвитку зумовлена тим, що інноваційний процес за своєю іманентною сутністю є трансцендентною дією. Це означає, що можливість попередньо заданого впливу людини на динаміку цього процесу, а звідси й управління ним істотно обмежені. Ми можемо визначати стратегічні напрями розвитку суспільства, мобілізувати ресурси для цілей модернізації правової системи тощо, однак інноваційний чинник виступає як екзогенний фактор впливу. Разом з тим, сьогодні, коли відбувається становлення інноваційного типу розвитку, зокрема в економіці, а інноваційний процес має перетворитися в невід’ємну складову розвитку, відбувається посилення його ендogenous характеру.

По-друге, інновації призводять до швидких за часом та якісних (докорінних) за сутністю змін, які в широкому розумінні не завжди мають ознаки прогресивності. Розвиток є процесом циклічним і можна допускати елементи регресу, зокрема через негативні наслідки інновацій. Тут варто згадати, що свого часу науково-технічний прогрес розглядався як послідовний і рівномірний процес підвищення ефективності виробництва на основі зміни знарядь і предметів праці. Сьогодні очевидно, що таке розуміння обмежувало зміст НТП і перешкоджало визначенню його наслідків. Як уже зазначалося,

інноваційний процес носить нелінійний, нерівномірний і динамічний характер. Динамічні нелінійні системи характеризуються зворотними зв'язками, критичними станами, тощо. Таке розуміння створює передумови впровадження сучасно ефективної моделі інноваційного розвитку в Україні.

По-третє, у процесі дифузії інновацій в тій чи іншій системі можуть відбутися якісні, масштабні зміни за нетривалий період часу. У результаті цього та з огляду на історичну траєкторію розвитку системи можна стверджувати про невичерпність і відкриття через інновації нових невідомих раніше перспектив.

На менш глибокому рівні, наближеному до певної сфери, галузі, загальне визначення інновацій конкретизується, фіксується той чи інший суспільно необхідний напрям. Так, якщо намагатися наблизити загальне визначення інновацій до предметної області права, то цю категорію можна визначити як процес випадкового створення позитивних соціально-правових ефектів.

З огляду на багатовекторність ролі й місця інновацій в загальній для всіх країн діалектиці розвитку, стає зрозумілою концентрація зусиль на проблемах формування сучасної теоретичної концепції інноваційного розвитку, яка сьогодні з новою силою розгорнулася в науці. Прикладом цього є й діяльність нашої конференції.

Література:

1. Словник іншомовних слів / За ред. чл.-кор. АН УРСР О.С. Мельничука. – К., 1975. – 775 с.
2. Економічний словник-довідник / За ред. д.е.н. С.В. Мочерного – К.: Феміна, 1995. – 368 с.
3. Онишко С.В. Механізм фінансового забезпечення інноваційного розвитку економіки України / Дис... докт. економ. наук: 08.04.01. – К., 2004. – 455 с.
4. Крупка М.І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України. – Львів: Видавничий центр Львівського національного ун-ту ім. Івана Франка, 2001. – 608 с.

5. Теория и механизм инноваций в рыночной экономике / Под ред. проф., д.э.н. академика РАН Яковца Ю.В. – М., 1997. – 183 с.

Єгорова Тетяна Петрівна – молодший науковий співробітник НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України